

Nr.
2

«ՄԱՍԻՍ» Ռ-ՀԱՅ ՀՐԱՏ. ՎՆԱՆ. ԸՆԿ.

10
ԼԷՅ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳԲՈՒՄԱՐԱՆ

«ՄԱՍԻՍ»

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱԻԻԹ

Գալֆե

891.99

թ-95

32401

891.99

10-95

30 MAY 2011

„MASIS“

SOCIETATE ANONIMĂ DE EDITURĂ

CAPITAL SOCIAL LEI 500.000

SEDIUL — BUCUREȘTI — B-dul MARIA No. 8 Etaj II

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱԻԻԹԸ

Ա.

Առիւծ-Մըհերը, զարմով դիւցազուն,
 քառասուն տարի կը տիրէր Սասուն.
 ան կ'իշխէր անեղ ու անոր օրով
 հաւքն ալ չէր անցներ Սասմայ սարերով:
 Սասմայ սարերէն շատ ու շատ հեռու
 կը թնդար անոր հոշակն անարկու,
 կը խօսուէր իր փառքն, արարքն անվեհեր,
 հազար բերան էր՝ մէկ Առիւծ-Մըհեր:

Բ.

Այսպէս անաւոր առիւծի նրման
 Սասմայ սարերը նստած էր իշխան
 քառասուն տարի: Ամբողջ իր կեանքին
 «ախ» մը չէր քաշած ան ամենեւին,
 բայց հիմա, երբ որ եկաւ ծերացաւ,
 այն անվսիս սրտէն ներս սողաց մէկ ցաւ:
 Սկսու մըտածել դիւցազուն ծերը.
 «— Հասեր են կեանքիս աշնան օրերը,
 շուտով սեւ հողին կ'երթամ ես գերի,
 կ'անցնի ծուխի պէս փառքը Մըհերի,
 կ'անցնին թէ՛ անուն, թէ՛ սարսափ, թէ՛ ան.
 իմ անտէր ու որբ աշխարհքի վերայ
 ոտքի կը կանգնին հազար քաջ ու զեւ...
 Ժառանգորդ չունիմ որ մահէս ետեւ

իմ թուրքս կապէ, Սասունը հոգայ...» :
Ու կը մըտածէր ծերունին հսկայ :

Գ

Օր մըն ալ հսկան զէմքը լճայլած
երբ կը մըտածէր, երկինքէն յանկարծ
Հուր-հրրեղէն մը երեւցաւ քաջին,
ոտքերը ամպոտ՝ կանգնեց իր առջին :
— Ողջո՞յն մեծագոր Սասմայ հրսկային .
քու ձայնը հասաւ Աստուծոյ գահին ,
ու շուտով Ան քեզ զաւակ մը կուտայ :
Բայց լաւ իմանաս , լեռներու արքայ ,
ո՛ր օրն որ քեզի ժառանգ տայ Աստուած ,
կինդ ու դուն , այն օր , պիտ ըլլաք մեռած :
— Թո՛ղ իր կամքն ըլլայ , ըսաւ Մըհերը ,
մենք մահինն ենք միշտ ու մահը մերը .
բայց որ երկրի մէջ յաջորդ ունենանք ,
մենք ալ անով միշտ անմահ կը մնանք» :
Հրրեշտակն այստեղ վերացաւ նորէն ,
ու այս երջանիկ աւետման օրէն
երբ ինը ամիս , ինը ժամ անցաւ ,
Առիւծ Մըհերը զաւակ ունեցաւ :
Դաւիթ անուանեց իր կորիւն տղան ,
կանչեց իր եղբայրը՝ Ջէնով Օհան ,
երկիրն ու որդին շուտ յանձնեց անոր ,
և կինը ու ինքն ալ մեռան ճիշտ այն օր :

Դ

Այս դարուն՝ Մըսրը անյաղթ ու հրգօր
Մըսրայ-Մելիքն էր նստած թագաւոր :
Իսկոյն որ լրսեց թէ Մըհերը զոհեց ,
կըռիւի եկաւ Աստուծոյ վրայ :

64140-67

Ջէնով Օհանը վախէն սարսափած ,
թշնամիին դէմ ելաւ գլխաբաց ,
աղաչանք ըրաւ , ինկաւ ոտքերը .
— Դո՛ւն եղիր , ըսաւ , մեր գլխուն տէրը ,
ու քու շուքիդ տակ քանի որ մենք կանք ,
քու ծառադ ըլլանք , քու տուրքդ միշտ տանք ,
միայն մեր երկիր քարուքանդ չ'ընես ,
ու բարի սրտով մեզ մըտիկ ընես :
— Ջէ , ըսաւ Մելիք , ազգովդ համօրէն
դուն պէտք է անցնիս իմ թուրիս տակէն ,
որպէս զի ասկէ վերջ ի՛նչ ալ ընեմ ,
ո՛չ մէկ սասունցի թուր չ'առնէ իմ դէմ :
Ու գընաց Օհան , բոլոր բովանդակ
Սասունը՝ բերաւ քաջեց սուրի տակ .
միայն Դաւիթը , ի՛նչ ըրին չ'ըրին ,
մօտ չ'եկաւ ոտիս Մելիքի թուրին :
Եկան քաջեցին՝ բռնի տանելու ,
թոթուեց ու ցրուեց մարդիկը հեռու :
Փոքրիկ ճրկոյթը քարի մը զարկաւ ,
ապառաժ քարէն կրակ դուրս եկաւ :
— Պէտք է սպաննեմ այս փոքրիկ ծուռը ,
ըսաւ Մելիքը ու քաջեց սուրը :
— Թագաւոր , ըսին , դուն այսքան հզօր ,
ամբողջ Սասունն է թուրիդ տակն այսօր ,
ի՛նչ կընայ ընել քեզ մէկ երախայ ,
թէ յանկարծ ամբողջ իսկ կըրակ դառնայ :
— Դուք գիտէք , ըսաւ Մըսրայ թագաւոր ,
բայց եթէ գլխուս փորձանք գայ մէկ օր ,
այս օրը վըկայ ,
այս տըղէն կուգայ :

Ե

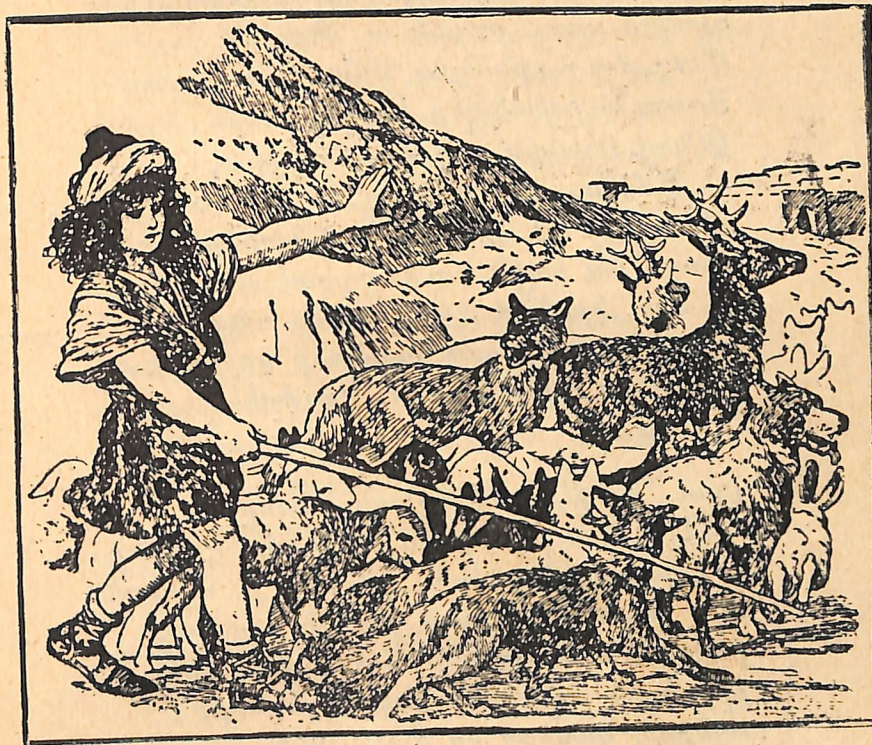
Այս պատահմունքին՝ մեր Դաւիթ հրսկան

մանուկ մըն էր դեռ եօթ-ութ տարեկան .
մանուկ որ կ'ըսեմ, այնքան էր ուժեղ,
որ իրեն համար նոյնն էր մարդ, մըժեղ:
Բայց հին առած է, իմաստով հրգօր,
թէ՛ խաչը տէրն է ընող զօրաւոր:
Վա՛յ անտէր որբին աշխարհքի վրայ,
առիւծի կորիւն՝ թէ նոյն իսկ ըլլայ:
Ձէնով Օհանը ունէր մէկ չար կին:
Մէկ-երկու լըռեց, օր մ'ալ իր կարգին
սկսաւ իր մարդուն հետ վիճիլ սապէս .
— Ես մինակ հոգի, հազար ցաւի տէր,
ինչո՞ւ ուրիշին որբն հոս բերեր ես,
նետեր ես վրաս, պարապ հացակեր...
հողեմ գլուխը... գիտնա՛ս գերի չեմ,
ամէնուն քէյֆին ետեւէն վազեմ...
վրոնտէ՛ քովէդ, գործի դիր յարմար,
երթայ՝ աշխատի թո՛ղ իրեն համար...»:
Ու հետն սկսաւ ողբալ ու կոծել,
իւր օրը սրգալ, իւր բաղդն անիծել,
թէ աշխարհքին մէջ իւր բաղդն եղաւ մութ,
թէ տէր մը չ'ունի, ոչ ալ մարդը՝ գութ...:
Ու երախային քով գընաց Օհան,
բերաւ երկաթէ գոյգ մը ոտնաման,
երկաթէ կոռ մը շալակին դըրաւ,
ու Սասմայ քաղքին գառնարած ըրաւ:

2

Քրջեց գառները մեր հովիւ հըսկան,
ելաւ Սասունի սարերն աննման .
— Է՛յ, ջա՛ն սարեր,
Սասման սարե՛ր...
Երբ կանչեց, անոր ձայնէն ահաւոր

դըղրդ-դըմբդըմբոցն ինկաւ սար ու ձոր,
վայրի գազաններ որջերէն փախան,
քարէ քար ինկան ու անհետ եղան:
Դաւիթը ինկաւ անոնց ետեւէն,
որը՝ մէկ սարէն, որը՝ մէկ ձորէն,
աղուէս, նապաստակ, գայլ, եղնիկ բռնեց,
հաւաքեց բերաւ, գառներուն խառնեց,
իրկունը քջեց դէպ Սասմայ քաղաք:
Կաղկանձ ու ոռնո՛ց, աղմո՛ւկ, աղաղա՛կ .
մէյ մըն ալ յանկարծ քաղքըցիք տեսան,
որ ահա կուգան անհամար գազան:

— Օգնութի՛ւն, փախէ՛ք...
Մեծեր ու տղերք

սրտազոդ եղած, թողած գործերնին,
որը տուն ինկաւ, որը՝ ժամ, խանութ,
ու ամուր փակեց դուռն ու լուսամուտ:
Դաւիթը մնաց մէջտեղը կանգնած.
«— Վա՛հ, այս մարդիկ ի՛նչ կանուխ են քրնած:
Հէ՛յ ուլատէր, հէ՛յ գառնատէր,
եկէ՛ք շուտով բացէք դռներ.
ով մէկ ունէր՝ տասն եմ բերեր,
ով տասն ունէր՝ քսան եմ բեր:
Շուտով եկէ՛ք, եկէ՛ք տարէ՛ք,
ձեր գառն ու ուլը գոմերն ըրէք:
Տեսաւ որ չեն գար և դուռ չեն բանար,
ինքն ալ փռուեցաւ փողոցը՝ յոգնած,
գլուխը դրաւ քարին ու մնաց:
Մուշ-մուշ քրնացաւ մինչեւ լուսաբաց:
Առտուն՝ իշխաններ ելան միասին,
Ձէնով Օհանին քով գացին ըսին.
— Ամա՛ն, քեզ մատաղ, ա՛յ Օհան ախպէր,
մեր գառն ու ուլը թող մընան անտէր,
միայն սա տղէն դուռն ազատէ մեզ,
ոչ գառ կը ջուկէ, ոչ գալլ ու աղուէս,
այս քաղքի գլխուն փորձանք կը բերէ,
գալլանոց կ'ընէ հոս ու կ'սուերէ:

Է

Ելաւ Դաւիթի քով գրնաց Օհանը.
— Հը՛, Դաւիթ, ըսաւ, ի՛նչպէս է բանը:
— Հօրեղբայր, գործս դժուար չէ այնքան.
այն կարմիր, անպոչ գառները որ կան
խեղօք են, բայց այն պոչով գառները
ցրուեցան, փախան ինկան լեռները,
այնքան վազեցի որ ելաւ հոգիս,
ալ տրեխ ըսես չը մնաց ոտքիս:
— Դաւիթ ջան, ըսաւ, այդ շատ է դժուար.
եկուր նետ-աղեղ շինեմ քեզ համար,

նետ-աղեղդ ա՛ռ ու գրնա՛ որսա՛,
ժուռ եկուր ազատ սարերու վրայ:
Նետ-աղեղն առաւ Դաւիթ Օհանէն,
հեռացաւ քաղքէն, քաղքին սահմանէն,
դարձաւ որսորդ. գնաց կորեկի արտ մը,
ուր լորին, ծիտին կուտար լաւ ջարդ մը,
իրիկուան՝ կ'երթար իր հօրը ծանօթ
աղքատ, անորդի ծեր կնկան մը մօտ,
վիշապի նման, երկար ահագին
փռուած՝ կը նիրհէր կըրակին կողքին:
Օր մըն ալ, երբ որ իր որսէն դարձաւ,
պառաւն իրեն դէմ սաստիկ բարկացաւ.
— Վա՛յ Դաւիթ, ըսաւ, մահըս տանի քեզ,
անանկ հօր տղան կ'ըլլա՞յ քեզի պէս,
ձեռքէ ու ոտքէ ինկած կին մը խեղճ,
այդ արան է յոյսս այս աշխարհի մէջ:
Ինչո՞ւ ոտքի տակ առնես, տրորես
ու տարուան մը հացս ամբողջ կտորես:
Եթէ որսորդ ես, նետ-աղեղդ ա՛ռ,
Ծրճմակին գլխէն մինչեւ Սեղանսար
քու հայրըդ ձեռքը մէկ աշխարհ ունէր,
որսերով մէջը լեցուն սար ունէր.
եղնիկ կայ այնտեղ, եղջերու, այծեամ,
կարո՞ղ ես, երթալ, որսալ ամէն ժամ:
— Ա՛յ պառաւ, ինծի ինչո՞ւ կ'անիծես,
ես տղայ եմ դեռ, նոր կը լսեմ ես.
Ո՛ւրտեղ է հապա մեր որսի սարը...
— Գրնա՛, քեզ կ'ըսէ քու հօրեղբայրը:

Ը

Միւս օրը կանուխ՝ հօրեղբօր շէմքը
կանգնեցաւ Դաւիթ, աղեղը ձեռքը:

— Հօրեղբայր Օհան, ինչո՞ւ չես ըսեր՝
 իմ հայրըս որսի սար ունի եղեր,
 այծեամ՝ կայ այնտեղ, եղջերու, կըխտար -
 ելի՛ր, հօ՛րեղբայր, տա՛ր ինձ որսասար։

— Վա՛յ, պօռաց Օհան, ըսողը չես դուն,
 ով որ քեզ ըսաւ պսպանծի լեզուն։

Այն սարը, որդի՛, գընաց մեր ձեռէն,
 այն սարին որսն ալ գընաց այն սարէն,
 ա՛լ չըկան այծեամ, եղջերու, կըխտար։

Քանի լուսեղէն քու հայրըդ դեռ կար,
 է՛յ կանանչ օրեր, ո՛ւրտեղ էք կորեր,
 ես շատ եմ այնտեղ որսի միս կերեր...
 Քու հայրըդ մեռաւ, Աստուած խրոովեց,
 Մըսրայ թագաւոր զօրքեր ժողովեց,
 եկաւ մեր երկիր քարուքանդ ըրաւ,
 այս սարի որսն ալ թալանեց, տարաւ,
 եղնիկը գընաց, եղջերուն գընաց...
 մեր ճակտի գիրն ալ այսպէս էր գրուած։

Անցե՛ր է, որդի՛, ա՛լ բանիդ գընա՛,
 Մըսրայ թագաւոր ձայնըդ կ'իմանայ...
 — Մըսրայ թագաւոր ինձ ի՞նչ կ'ընէ որ...
 ես ի՞նչ կը հարցնեմ Մըսրայ թագաւոր...
 Մըսրայ թագաւոր թո՛ղ Մըսրը կենայ,
 ան ի՞նչ գործ ունի մեր հողին վրայ...
 ելի՛ր, հօրեղբայր, նետաղեղըդ ա՛ն,
 կապարճըդ կապէ, երթա՛նք որսասար։

Ելաւ Օհանը ճարը կըտըրուա՛ծ,
 ու գաջին տեսան՝ ալ ի՞նչ որսասար.
 անտառը ջարդուած, պարիսպն աւերուած,
 բուրգերն ալ եղած գետնի հաւասար...։

Թ

Գիշերը հասաւ, մընացին այնտեղ։
 Ձէնով Օհանն էր, իր նետն ու աղեղ

գլորաւ գըլխուն տակ, հանգիստ խըռմփաց։
 Դաւիթը մընաց մտքի ծովն ինկած։
 Յանկարծ տեսաւ, որ մթապատ հեռուն
 կըրակ կը վառի անեղ, փայլփրլուն։
 Այն լոյսը բռնած
 վեր ելաւ գընաց,
 գընաց ու գընաց, բարձրացաւ սար մը,
 բարձրացաւ տեսաւ մեծ մարմար քար մը,
 կէսէն պատռըուած,
 ու մէջէն վառուած
 կը բրխի լոյսը պարզ քուլայ քուլայ,
 կ'եկէ ու կ'իջնէ ետ քարին վրայ։
 Վար իջաւ Դաւիթ այնտեղէն կրկին,
 վար իջաւ կանչեց Ձէնով Օհանին։

— Ե՛լ, հօրեղբայր, հերի՛ք նիրհես,
 պայծառ լոյսը, ե՛լ, մէ՛յ մը տես։
 Լոյս է իջեր բարձր սարին,
 բարձր սարին, մարմար քարին.
 ե՛լ, հօրեղբայր, անուշ նիրհէն,
 տես ի՞նչ լոյս կը բխի քարէն։
 Ելաւ խաշ քաշեց Օհանն երեսին։

— Է՛յ, ո՛րդի, ըսաւ, մեռնիմ իր լոյսին,
 ան մեր Մարութայ սարն է զօրաւոր։
 Ան լոյսին տեղը կանգնած էր մէկ օր
 Սասմայ ապաւէն, Սասմայ պահապան,
 մեր սուրբ Տիրամօր վանքը Չարխափան։
 Մշտական, երբ որ կըռփէ կ'երթար,
 այնտեղ քաւ հայրըդ աղօթք կը կարդար։
 Քու հայրըդ մեռաւ, Աստուած խրոովեց,
 Մըսրայ թագաւոր զօրքեր ժողովեց,
 մեր վանքն ալ քանդեց այդ սարին վրայ,
 բայց դեռ սեղանէն լոյս կը բարձրանայ...։

Ժ

Դաւիթը, այս ալ երբ որ իմացաւ,
 — Անո՛ւշ հօրեղբայր, հօրեղբայր, ըսաւ,
 որք եմ ու անտէր աշխարհի վերայ,
 հայր չ'ունիմ՝ դուն ինձ հայր եղի՛ր հիմա:
 Այլ չ'եմ իջներ ես Մարութի սարէն,
 մինչեւ չը շինեմ մեր վանքը նորէն:
 Քեզմէ կուգեմ ես հինգ հարիւր վարպետ,
 հինգ հազար բանուոր մըշակ անոնց հետ,
 որ գան՝ այս շաբաթ բանին ժիրօրէն,
 առաջուան ձեւով մեր վանքը շինեն:
 Գնաց Օհանը ու բերաւ իր հետ
 հինգ հազար բանուոր, հինգ հարիւր վարպետ:
 Վարպետ ու բանուոր եկան կանգնեցին,
 չըրժիկ հա թըրժիկ, նորէն շինեցին,
 առաջուան կարգով, փառքով փառաւոր,
 բարձրը Մարութայ վանքը Տիրամօր:
 Յրուած միաբանք նորէն ետ եկան,
 նորէն թնդացին աղօթք, շարական.
 ու երբ ա՛յլ շինեց հօր վանքը նորէն,
 վար իջաւ Դաւիթ Մարութայ սարէն:

ԺԱ

Համբաւը տարին Մըսրայ Մելիքին.
 — Հապա՛ չես ըսեր՝ Դաւիթը կրկին
 հօր վանքը շիներ, իշխան է դարձեր,
 դուն եօթը տարուան տուրքը չես գանձեր:

Մելիք գայրացաւ:

— Շո՛ւտ գացէք, ըսաւ,
 Բաղին, Կողբաղին,
 Սիւղին, Չարխաղին,

Սասմայ քար ու հող տակ վրայ ըրէ՛ք,
 իմ եօթը տարուան տուրքը ինձ բերէ՛ք:
 Քառսուն կոյս աղջիկ բերէ՛ք արմաղան,
 քառսուն կարճ կրնիկ, որ երկանք աղան,
 քառսուն ալ երկար, որ ուղտեր բառնան,
 իմ տանս ու դրոսն աղախին դառնան:

Ու Կողբաղին առաւ զօրքեր.

— Գլխո՛ւս վրայ, ըսաւ, ի՛մ տէր.

կ'երթամ հիմա քանդել Սասուն,
 կիներ բերեմ քառսուն-քառսուն,
 քառսուն բեռով դեղին ոսկի,
 տեղը ջնջե՛մ հայոց ազգի:

Ըսաւ, Մըսրայ աղջիկ ու կին
 պար բռնեցին ու երգեցին:

— Մեր Կողբաղին գրնաց Սասուն,
 կիներ բերէ քառսուն-քառսուն,
 քառսուն բեռով ոսկի բերէ,
 մեր ճակատին շարան շարէ,
 կարմիր կովեր բերէ կրթան՝
 գարնան շինենք եղ ու չորթան:
 Ճա՛ն Կողբաղին, քաջ Կողբաղին,
 Սասմայ Դաւիթը փռեց գետին...

Ու Կողբաղին փրքուած, ուռած,

— Շնորհակալ եմ, քոյրե՛ր, գոռաց,
 համբերեցէ՛ք մինչեւ որ գամ,
 պիտի պարէք դուք ա՛յն անգամ....:

ԺԲ

Այսպէս երգով,

զօրով-զօրքով

երբ գոռ Կողբաղին ներս մըտաւ Սասուն,
 Օհանը լըսեց, կապուեցաւ լեզուն:

Աղ ու հացով,
լաց ու թացով
առաջն ելաւ,
խնդիրք ըրաւ.

— Ինչ որ կ'ուզես՝ առ տա՛ր, ամա՛ն,
վարդ աղջիկներ, կիներ Սասման,
բեռ բեռ կապուած դեղին ոսկին,
միայն գըթա՛ մեր խեղճ ազգին,
մի՛ կոտորեր, մահ մի՛ տար մեզ,
վերը՝ Աստուած, վարը՝ դուն ես...
Ըսաւ, բերաւ շարան-շարան
վարդ աղջիկներ, կիներ Սասման:
Ու Կողբադին ելաւ, ջոկեց,
մարագը դրաւ, դուռը փակեց,
քառսուն կոյս աղջիկ, սիրուն արմաղան,
քառսուն կարճ կրնիկ, որ երկանք ազան,
քառսուն ալ երկար, որ ուղտեր բառնան,
Մըսրայ Մելիքին աղախին դառնան,
դէզ-դէզ կիտեց դեղին ոսկին,
սեւ սուգ պատեց Հայոց ազգին:

ԺԳ

Հէյ, ո՛ւր ես, Դաւիթ, հայոց հրեշտակ,
քարը թող պատըռի՛, ել հըրապարակ:
Հօր քանդուած վանքը որ շինեց նորէն,
Դաւիթ վար իջաւ Մարութայ սարէն,
ժանգոտած, անկոթ շեղբիկ մը գըտաւ,
պառլին շողգամի արտին մէջ մըտաւ:
Պառսուն էր, եկաւ՝ անէ՛ծք աղեկէզ.
— Վա՛յ, խելա՛ւ Դաւիթ, դուն ցաւս ուտես,
շողգամին տեղը՝ չոռ ուտես, ըսաւ,
աչքդ արեւին տակ մինակ ի՞նձ տեսաւ:

Կորեկըս ըրիր գետնին հաւասար,
աս էր մընացեր ձըմեռուան պաշար,
աս ալ կը կտրես,
ի՞նչպէս ապրիմ ես:
Եթէ կըտրի՛ճ ես, աղեղըդ ա՛ռ, վագէ՛
քու հօրդ աշխարհքին տէրութիւն ըրէ՛
հօրդ գանձը կեր.
Թողեր ես անտէր,
Մըսրայ թագաւոր զրկեր՝ կը տանի:
— Ալ ի՞նչ ես ինձի բարկացեր, նա՛նի,
աղ ինչե՛ր կ'ըսես, չ'եմ հասկընար որ,
մեր ի՞նչը տանի Մըսրայ թագաւոր:
— Մըսրայ թագաւոր մեր ի՞նչը տանի,
Մըսրայ թագաւոր աչքըդ կը հանի,
դանդալօշ Դաւիթ. զրկեր է ահա՛,
եկեր են Սասմայ քաղաքին վըրայ,
Բսողին, Կողբադին,
Սիւղին, Չարխադին,
Սասունը ամբողջ կուտան թալանի,
իբրեւ տուրք կ'ուզեն քառսուն բեռ ոսկի,
քառսուն կոյս աղջիկ՝ սիրուն, արմաղան,
քառսուն կարճ կրնիկ, որ երկանք ազան,
քառսուն ալ երկար, որ ուղտեր բառնան,
Մըսրայ Մելիքի աղախին դառնան:
— Այ պառաւ, ալ ի՞նչ անէ՛ծք կը կարգաս:
ո՛ր տեղը կ'ուզեն, ինձի ցոյց չը տա՛ս...:
— Ո՛ր տեղը կ'ուզեն... մահըս քեզ տանի՛.
անանկ հօր ասա՛նկ գաւակ կը լինի...
եկեր ես այստեղ շողգամ լափելու...
Կողբադին՝ ձեր տունն ոսկի՛ չափելու,
աղջիկներ ընտիր՝ մարագը թըխմած:
Դաւիթն ալ թողուց շողգամն ու գընաց:

Տեսաւ որ իրենց տան մէջ Կողբաղին
կը չափէ ոսկի՝ դիզուած իր առջին,
Միւղին, Չարխաղին պարկերն են բռներ,
Չէնով Օհանն ալ վիզը խեղճ ծրոներ,
ձեռքերը ծոցին՝ կանգնեալ է հեռուն.
տեսաւ, աչքերը լեցուեցան արիւն.

— Ելի՛ր, դէ՛հ, հեռու կեցիր, Կողբաղին,
ես պէտք է չափեմ իմ հօրըս ոսկին:
Կողբաղին ըսաւ. — Է՛յ, Չէնով Օհան,
կուտաս՝ տո՛ւր հարկը այս եօթը տարուան,
թէ չէ՛ ես կ'երթամ, արեւըս վրկայ,
Մըսրայ Մեղիքին կը պատմեմ, կուգայ,
ձեր Սասմայ երկիր քարուքանդ կ'ընէ,
տեղը կը հերկէ, կորեկ կը ցանէ:

— Գացէ՛ք, կորսուեցէ՛ք, դո՛ւք Մըսրայ շունե՛ր,

որոտաց Դաւիթ, կարծես ամպ լինէր.
մեռա՞ծ կը կարծէք դուք մեզ, թէ ըստուեր,
Սասուն հարկի տա՞կ դընել էք եկեր...
Ըսաւ, չափն առաւ այնպէս մը նետեց,
որ Կողբաղինի գլուխը շարդեց,
չափին փշրանքը պատն անցաւ, գընաց,
ու մինչ այսօր ալ դեռ կ'երթայ թըռած:
Ու ելան՝ դիզած ոսկին թողուցին,
Հայոց աշխարհէն խոյս տուին գացին
Բաղին, Կողբաղին,
Միւղին, Չարխաղին:

ԺԴ

— Վա՛յ, վա՛յ, հօրեղբայր, ի՛նչ բռնեմ ես քեզ,
մենք ունինք այստեղ դեղին ոսկու դէզ,
դուն ըրեր ես զիս քաղաքին ծառան,
դուն թողեր ես զիս օտարին դրոան...
Հօրեղբայրն ըսաւ. — ա՛յ խենթ, խեղազար,
ոսկին պահեր եմ Մեղիքին համար,
որ քաղցըր ըլլայ աչքը մեր վրայ:
Չը տուիր՝ հիմա որ զօրքն առնէ գայ,
Սասմայ քար ու հող հեղեղէ տանի,
ո՞վ դէմը կ'երթայ և ո՞վ կը կուռի:
— Կեցի՛ր, հօրեղբայր, թո՛ղ գայ, ես կ'երթամ,
կ'երթամ ես իրեն պատասխան կուտամ:
Ու մուծ մարագին դուռը խորտակեց,
փակուած աղջիկներն հանեց, արծակեց.
— Գացէ՛ք շուտ, ըսաւ, ազա՛տ ապրեցէ՛ք,
Սասունցի Դաւթին արե՛ւ խնդրեցէ՛ք:

ԺԵ

Այսպէս շարդուած, արիւնլուայ

փախան, ինկան հողը Մըսրայ
 Բաղին, Կոզբաղին,
 Սիւղին, Չարխաղին:
 Մըսրայ կիներ հեռուէն տեսան,
 հեռուէն տեսան՝ ուրախացան,
 կըտուրներուն ալ ծափ տըռին.
 — Եկան, եկան, բերին, բերին...
 մեր Կոզբաղին գընաց Սասուն,
 կիներ բերաւ քառսուն-քառսուն,
 կարմիր կովեր բերաւ կըթան,
 գարնան շինենք եղ ու չորթան...»:
 Երբ մօտեցան, նըկատեցին,
 ծափ ու խնդում ընդհատեցին,
 բըրբըջացին ու կանչեցին:
 — Էյ, Կոզբաղին մեծաբերան,
 այդ ո՞ր տեղէն լերան-լերան,
 լերան-լերան կուգաս փախած,
 հաստ գըլուխդ կէսէն ճըղուած:
 Չըսիր դուն որ կ'երթամ Սասուն,
 կիներ բերեմ քառսուն-քառսուն,
 քառսուն բեռով ոսկի հանեմ,
 Հայոց երկիր աւեր ընեմ:
 Գացիր Սասուն՝ գայլէն գազան,
 ետ կը դառնաս՝ շունէն վաղան...
 Ու Կոզբաղին խիստ բարկացաւ.
 — Պապանձեցէ՛ք, լիրբեր, ըսաւ.
 ձեր մարդիկն էք տեսեր դուք դեռ,
 դուք չէք տեսեր Սասմայ ծըռեր:
 Սասմայ ծըռեր լերան-լերան,
 նետեր ունին մի-մի գերան.
 Սասմայ երկիր քար ու կապան,
 զըժար սարեր, ձոր ու ծալսան.

64140-64

անոնց խոտեր, ինչպէս կեռ թուր,
 դօրք ջարդեցին երեք հարիւր...
 Ըսաւ ու ալ չ'առաւ դադար.
 շտապ-շտապ, գըլխապատառ
 վազեց իրեն թագաւորին.
 Խընդացարքան իր աթոռին:
 — Ապրի՛ս, ապրի՛ս, քա՛ջ Կոզբաղին,
 կ'արժէ կախեմ ես քու ճիւղին
 մեր արծիւի մեծ նըշանը՝
 պարգեւ այդ մեծ յաղթութեանը:
 Ո՞ւր են, հապա առաջքս բե՛ր
 Սասմայ ոսկին ու աղջիկներ:
 Ըսաւ Մելիք ու Կոզբաղին
 խոնարհեցաւ մինչեւ գետին.
 — Ապրած կենաս, մե՛ծ թագաւոր,
 դօռով փախայ ես ճիւղոր,
 ի՞նչպէս բերեմ Սասմայ ոսկին:
 Խենթ մը ծընաւ Հայոց ազգին,
 ո՛չ վախ գիտէ, ո՛չ տէր ու մեծ,
 գըլուխս այսպէս դարկաւ, ջարդեց:
 — Չեմ տար, ըսաւ, իմ հօր ոսկին,
 չե՛մ տար կիներն իմ հայ ազգին,
 Սասմայ երկիր ձեզ տեղ չը կայ...
 Քու թագաւորդ, ըսաւ, թո՛ղ գայ,
 եթէ կըրնայ ինձ հետ կռուի,
 թէ կտրիճ է՝ բռնէ տանի:
 Կատղեցաւ սաստիկ Մըսրայ թագաւոր.
 Կանչեցէ՛ք, ըսաւ, իմ դօրքը բոլոր.
 հազար հազար մարդ՝ նորելուկ մանուկ,
 հազար հազար մարդ՝ անպելխ, անմօրուք,
 հազար հազար մարդ՝ պելխը նոր ծըլած,
 հազար հազար մարդ՝ նոր թախտէն ելած,

հազար հազար մարդ՝ թուխ մօրուքաւոր,
հազար հազար մարդ՝ ճերմակ, ալեւոր,
հազար հազար մարդ, որ փողեր հնչեն,
հազար հազար մարդ, որ թմբուկ զարնեն...
Կանչեցէ՛ք, թող զան, հագնին զէնք, զրրա՛հ,
կռուի պիտ երթամ ես Դաւթի վրայ,
Սասունն աւերեմ,
հեղեղեմ, բերեմ:

ԺԶ

Այսպէս անհամար զօրքեր հաւաքեց,
եկաւ Սասմայ դաշտ բանակը սարքեց
ու ծանրը նստաւ Մըսրայ թագաւոր:
Այնքան անագին բազմութիւնն այն օր
Բաթմանայ ջրին եկաւ չոքեցաւ,
ով եկաւ, խմեց, գետը ցամքեցաւ,
Սասմայ քաղքին մէջ մնացին ծարաւ:
Ձէնով Օհանին Էարմանքը տարաւ:
Մուշտակն ունն առաւ, սարը բարձրացաւ,
սարը բարձրացաւ, տեսաւ, ի՛նչ տեսաւ,
ճերմակ վրանէն դաշտն էր ճերմրկեր,
կարծես այն գիշեր ձմեռ էր եկեր,
սպիտակ ձիւնով պատեր էր Սասուն:
Լեղին ջուր դարձաւ, կապուեցաւ լեղուն,
ամա՛ն կանչելով, փախաւ, տուն եկաւ:
— Վա՛յ, փախէ՛ք, եկաւ... հէ՛յ ամա՛ն, եկա՛ւ...
— Ի՞նչը, հօրեղբայ՛ր, ի՛նչը, ի՛նչն եկաւ...
— Յաւն ու կրրակը Դաւթի պինչն եկաւ:
Մըսրայ թագաւոր եկեր է, եկեր,
եկեր մեր դաշտը բանակ է զարկեր,
թիւ կայ աւտղերուն, թիւ չրկա՛յ զօրքին...
վա՛յ մեր արեւին, վա՛յ մեր աշխարհին...

Ի՛կ տանինք ոսկին, աղջիկներ տանինք,
չոքենք իր առջեւ՝ լալով պաղատինք,
թերեւէս գրթայ,
մեզ սուրի չը տայ...
— Կեցի՛ր, հօրեղբայ՛ր, հող մի՛ ըներ դուն,
գնա՛, քու տեղը հանգիստ քաշէ քուն,
հիմա ես կ'ելլեմ, Սասմայ դաշտ կ'երթամ,
Մըսրայ Մելիքին պատասխան կուտամ:
Ու գրնաց Դաւիթ ծանօթ պառաւին.
— Նանի՛ ջան, ըսաւ, ժանգոտած ու հին
ի՛նչ ունիս չունիս, հաւաքէ՛ ինձ տո՛ւր,
էշ մըն ալ գրտիր որ վրրան հեծնեմ,
կռուի կ'երթամ Մըսրայ զօրքին դէմ:
— Վա՛յ Դաւիթ, ըսաւ, մահըս տանի քեզ,
դո՛ւն պէտք է այն հօր զաւակը լինիս...
քու հայրդ ունէր կրռուի համար
զրրահ շապիկ, ոսկի կամար,
անգին կապայ, հրրեղէն ձի,
աջ թելին խաչ պատարագի,
կռռ սաղաւարտ, կայծակի-թուր,
խակ դուն կ'ուզես էշ ու շամփո՛ւր...
— Ամա՛ն, նանի՛, չեմ լրջած դեռ,
ո՛ւր են հիմա հօրս զէնքեր:
— Հօրեղբօրդ գրնա՛ հարցուր.
ո՛ւր են, ըսէ՛, հանէ՛, բեր տո՛ւր.
խակ եթէ քեզ չը տայ սիրով,
աչքը հանէ՛, խլիւ գօռով:

ԺԷ

Դաւիթ գրնաց հօրեղբօր մօտ:
— Է՛յ, հօրեղբայր, կանչեց ցասկոտ,
իմ հայրս ունէր կռուի համար

զըրահ շապիկ, ոսկի կամար,
անգին կապայ, հըրեղէն ձի,
աջ թեւին՝ խաչ պատարագի,
կուռ սաղաւարտ, կայծակի-թուր,
կուտաս, բեր տո՛ւր...

— Վա՛յ, Դաւիթ ջան,
վախէն գոռաց Ձէնով Օհան,
հօրըդ մահուան օրէն ի վեր
ձին ախոռէն դուրս չեմ հաներ,
ոչ մնառու կէն՝ թուր-կայծակին,
զըրահ շապիկը, ոսկի գօտին.
մի՛ սպաններ, զիս, խնայէ՛,
կուզես զընա՛, ինքդ հանէ՛:

ԺԸ

Հագաւ Դաւիթ զէնք ու զըրահ,
կապեց գօտին, թուր-կայծակին,
խաչն ալ իր յաղթ բազկին վըրայ,
ելաւ հեծաւ առիւծ հօր ձին,
հօր ձին հեծաւ ու մըտորակեց.
Ձէնով Օհան լալով երգեց.

— Ափսո՛ս, հագար ափսոս հըրեղէն մեր ձին,
ա՛խ, հըրեղէն մեր ձին.

ափսո՛ս, հագար ափսո՛ս մեր ոսկի գօտին,
ա՛խ, մեր ոսկի գօտին.

ափսո՛ս թանկ կապան, որ հագաւ տարաւ,
ա՛խ, որ հագաւ տարաւ...

Դաւիթ բարկացաւ,

ձին քշեց, դարձաւ.

վախցաւ Օհանը,

փոխեց իր ձայնը.

«Ափսո՛ս, նորեւուկ Դաւիթըս կորաւ,

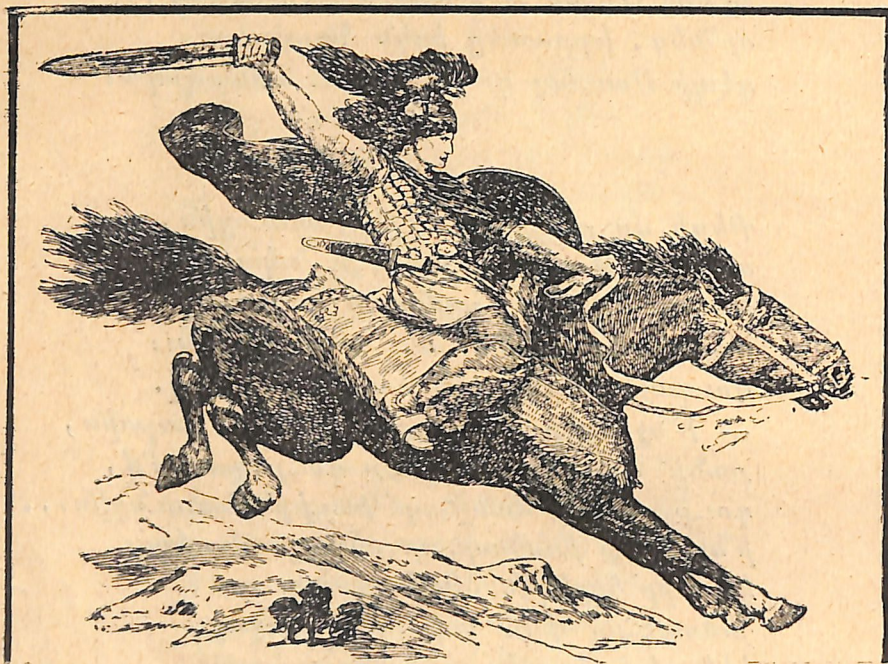
ա՛խ, Դաւիթըս կորաւ»:

Այս որ իմացաւ,
Դաւիթ մեղմացաւ,
իջաւ Օհանի ձեռքը համբուրեց,
Ձէնով Օհանն ալ, որպէս հայր և մեծ,
օրհնեց, խըրատեց իրեն հայրաբար,
դէպի Սասմայ դաշտ դըրաւ ճանապարհ:

ԺԹ

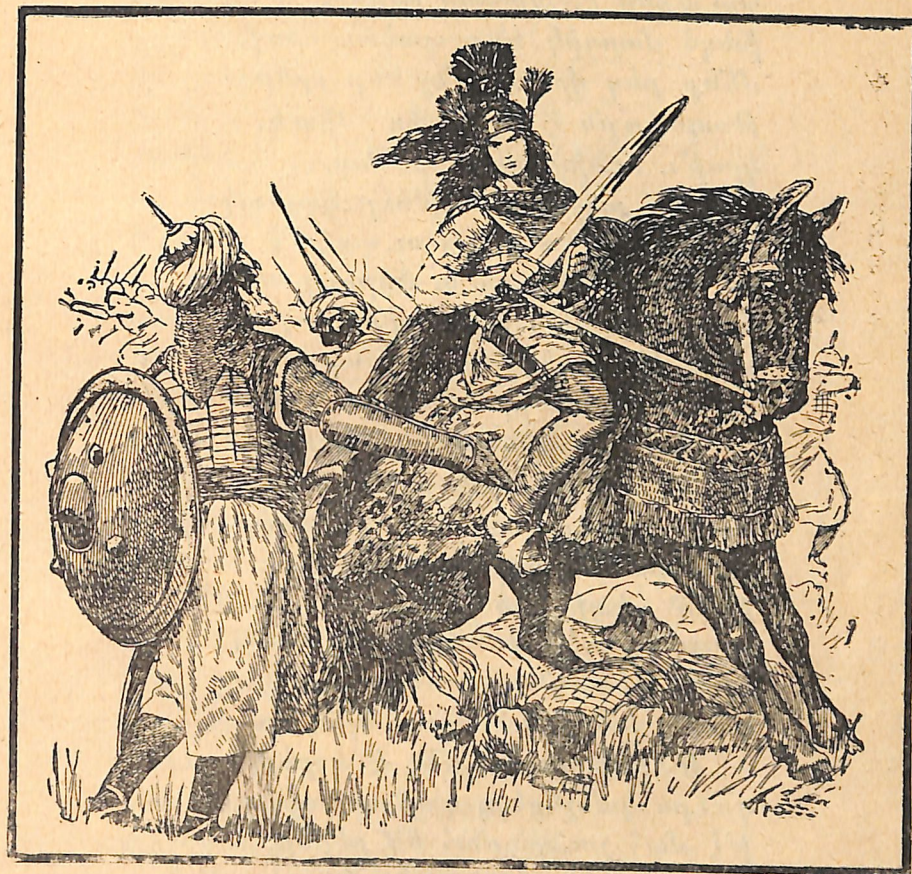
Քեռի մը ունէր Դաւիթ Սասունցին,
անուէր թորոս, անեղ մէկ հսկայ:
Սա ալ իմացաւ համբաւը կուռին,
բարդի մը՝ ուսին, ան ահա՛ կուգայ:
կուգայ ան հեռուէն բարձր գոռալով.
— Ի՞նչ եկեր էք դուք մէջը այս դաշտին,
քանի՞ գլխանի մարդ էք դուք կամ ո՞վ,
դուք որ չէք ճանչնար Դաւիթ Սասունցին...
Ի՛նչ, չէ՞ք իմանար որ ան այստեղ կա՛յ,
կա՛յ իր հըրեղէն ձիով թեւաւոր.
հեռացէ՛ք, հիմա ուր որ է կուգայ,
եկեր եմ մաքրել այստեղը այսօր:
Ըսաւ ու քաշեց իր ուսի բարդին,
սրբեց բանակէն քսան հատ վըրան...
Դաւիթն ալ ահա սարի գագաթին
կանգնած՝ կը գոռայ վիշապի նման.
— Թէ քնացած էք՝ շուտ արթնցէք,
թէ արթուն էք՝ ելէք կեցէք,
թէ կեցեր էք՝ զէնք կապեցէք,
թէ զէնք ունիք՝ ձի թամբեցէք,
թէ թամբած էք՝ ելէք հեծէ՛ք,
ետքը չըսէք թէ մենք քնացած՝
Դաւիթ գող գող եկաւ գնաց...:

Այսպէս կանչեց, ասպանդակեց,
ու, շանթերու պէս երկինքին,
Մըսրայ գործին դէմ հարուածեց,
շողացնելով թուր-կայծակին:

Զարդեց, փշրեց մինչեւ կէսօր.
կէսօր արիւնն եղաւ հեղեղ,
քրչեց տարաւ հազարաւոր
մարդ ու դիակ ողջ միասեղ:
Զօրքերուն մէջ կար ալեւոր
աշխարհք տեսած մարդ մը բանգէտ.
— Տղա՛ք, ըսաւ, ճամբա՛յ տըւէք,
երթամ խօսիմ ես խաւթին հետ:
Գնաց կեցաւ խաւթի դիմաց,
այսպէս ըսաւ մարդն այն ծերուկ:

— Դաւա՛ր մընայ ձեռքդ, ո՛վ քաջ,
սուրբդ ձեռքիդ մէջ՝ միշտ կտրուկ:
Ծերունունյա խօսքն ըրէ՛ մըտիկ,
քու խելքդ ի՞նչ կը կտրէ, տե՛ս.

Ի՞նչ ըրեր են քեզ այս մարդիկ,
ինչո՞ւ ասոնք դուն կը շարդես:
Ամէն մէկը մօր մը գաւակ,
ամէն մէկը տան մը ճըրագ,
որը կրնն է այնտեղ թողեր,
աչքը՝ ճամբուն, խեղճ ու կըրակ,

որը՝ տուն մը լիք մանուկներ,
 որը՝ ծնող աղքատ ու ծեր,
 որը՝ լացով, քողն երեսին
 նորապսակ ջախ հարսին...
 Թագաւորը բռնի, թուրով
 հաւաքեր է, այստեղ բերեր,
 խեղճ մարդիկ ենք պակաս օրով,
 մենք քեզ վրնաս ի՞նչ ենք ըրեր:
 Թագաւորն է թշնամիդ միակ,
 կրօն ունիս, ըրէ՛ իր հետ,
 ի՞նչ կը քաշես քու թուր-կայծակ
 ամբոխին դէմ խեղճ ու տգէտ:
 — Աղէ՛կ ըսիր դուն, ծերուկ մարդ,
 ըսաւ Դաւիթն ալեւորին,
 բայց թագաւորը ո՛ւր է արդ,
 որ վերջ տամ իր կեանքի օրին:
 — Մեծ վրանին մէջ կը խռկայ,
 վրանն ուրկէ ծուխ մը կ'երնէ.
 ծուխ ըսածըս ծուխ չէ՛ որ կայ,
 իր բերանին գոյորշին է:
 Ըսին՝ դէպի մեծ վրրանը
 ասպանդակեց Դաւիթն արթուն,
 քրչեց ձին, գնաց ու դրոսնը
 գոռաց կանգնած արաքներուն:
 — Ո՛ւր է, ըսաւ, ի՞նչ է կորեր,
 դո՛ւրս կանչեցէք, գայ ասպարէզ,
 թէ մահ չունի՛ մահ եմ բերեր,
 գրրող չունի՛ գրրողն եմ ես...
 — Մեղիքն, ըսին, քուն է մտեր,
 եօթը օր պէտք է քրնանայ.
 դեռ երեք օր նոր է անցեր,
 չորս օր կ'ուզէ որ արթննայ:
 — Ի՛նչ, բերեր է աղքատ ու խեղճ
 խալիւր՝ թրխեր արիւնի ծով,

ինքը մրտեր վրանի մէջ
 քուն կը քաշէ եօթ օր անխռով...:
 Քուն-մուն ա՛լ չեմ հասկնար ես.
 արթնցուցէք՝ գայ ասպարէզ,
 քրնացընեմ՝ զինքը այնպէ՛ս,
 որ չարթննայ մեծ հօրս պէս:
 Ելան մարդիկ ճարահատած,
 շամփուր դրրին վառ կրրակին
 ու փակցուցին խոր մրափած
 Մըսրայ Մեղիքի բաց կրրունկին:
 — Օ՛ֆ, ալ հանգիստ քուն չունի մարդ
 անիծապարտ սա լուերէն.
 խոր մըռնչեց հսկան հանդարտ,
 ընկողմանած՝ նիրհեց նորէն:
 Ելան բերին մեծ գութանի
 խոփը դրրին վառ կրրակին,
 ու կաս-կարմիր, կայծերով լի՝
 շիկնած դրրին մերկ թիկունքին:
 — Օ՛ֆ, ալ հանգիստ քուն չունի մարդ
 սա անիրաւ մօեղներէն.
 աչքը բացաւ հսկան հանդարտ,
 կ'ուզէր որ ինք քնանար նորէն:
 Տեսաւ Դաւիթն: Ու վեր առաւ
 գլուխն անեղ, մըռնչելով,
 փրչեց վրան որ վեր թոցնէ
 քաջ Դաւիթը իր մէկ շունչով:
 Տեսաւ՝ տեղէն չի շարժիր ան.
 զարմանք ու ահ պատեց հոգին.
 արնոտ աչքերն ըսպառնական
 լառեց խոժոռ Դաւիթի աչքին:
 Հազիւ նայած՝ իր մէջ զգաց՝
 տապը գոմշի ուժ պակսեցաւ:
 Նստաւ այն տեղն ուր էր պառկած,

ժպտելով հետը խօսեցաւ :

— Բարո՛վ, Դաւիթ, յոգնած ես դեռ .

քիչ մը նստէ՛, խօսի՛նք կարգին,
յետոյ դարձեալ կըրիւ կ'ընենք,
եթէ կըրիւ ուզես կրկին...

Վըրանին մէջ բրոնսկայր

քառասուն գաղ խոր հոր էր փորեր :

ցանցով ծածկեր մութ բերանը,

վրան փափուկ գորգ էր փրփրեր :

Ան՝ որուն չէր յաղթել կրցեր,

շողմեցով կանչեր ահա,

վըրանին մէջ կը նստեցնէր

այն կորուստի հորին վրայ :

Դաւիթ, ձիէն ալ վար իջած,

զընաց, նըստաւ... ինկաւ հորը :

— Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, քահ քահ խնդաց

Մըսրայ դաժան թագաւորը :

— Է՛հ, թող հիմա երթայ խաւար

հորին մէջը փրտի, մընայ :

Ու ահագին մէկ ջաղացքար

բերաւ, դըրաւ հորին վըրայ :

Ի

Ձէնով Օհանը քնացաւ այն գիշեր :

Իր երազին մէջ երեւցաւ այնպէս՝

թէ Մըսրայ երկինքն արեւ էր ծաթեր,

Սասմայ սարերն ալ պատած՝ ամպի դէզ :

Վեր թռաւ տեղէն՝ սաստիկ սարսափած .

— Վա՛յ, կընի՛կ ըսաւ, շո՛ւտ ճըրագ մը բե՛ր,

անփորձ Դաւիթն ա՛լ մեր ձեռքէն զընաց,

Սասունի վըրայ սեւ ամպ է իջեր :

— Հողե՛մ գըլուխըդ, ըսաւ կընիկը,

ո՛վ գիտէ ան ուր քէֆ կ'ընէ, յիմա՛ր,
դուն ալ քեզ համար տունըդ քընացած՝
երազ կը տեսնես ուրիշի համար :

Քընացաւ Օհան : Նորէն արթնցաւ .

— Կընի՛կ, Դաւիթընեղ տեղն է ինկած,

Մըսրայ վառ աստղը կը շողար պայծառ,

մեր աստղն էր հիւանդ ցոլքով դալկացած :

— Ի՞նչ եղաւ. քեզ, մա՛րդ, գիշերուան կէսին,

բարկացաւ իր դէմ կընիկն աղմուկով .

Օհան խաչ հանեց նորէն երեսին .

նորէն, քնացաւ խրոոված հոգուով :

Ուրիշ պատկեր մը աւելի անեղ .

տեսաւ երկինքին կամարին վերեւ

կը վառի Մըսրայ աստղը փառահեղ,

մութին մէջ սուգուած՝ Սասմայ աստղը սեւ :

Արթնցաւ վախցած : — «Տունդ քանդուի, կի՛ն,

ի՛նչպէս միտ գըրի քու այդ կարճ խելքին .

կորաւ միտ մինակ մեր տղան անտէր,

ելի՛ր շո՛ւտ ըրէ, զէնքերս հեղ մը բե՛ր...» :

ԻՍ

Ելաւ Օհան, գոմը մըտաւ,

դարկաւ ճերմակ ձիուն մէջքին .

— Է՛յ ճերմակ ձի, մինչ ե՞րբ, ըսաւ,

կը հասցընես Դաւիթի կուռին :

— Մինչեւ լուսը կը հասցընեմ .

ու ձին դպցուց փորը գետնին :

— Մէջքդ կոտրի՛, լուսն ի՞նչ ընեմ,

դիակի՞ն հասնիմ մեր Դաւիթին :

Կարմիր ձիուն մէջքին պարկաւ .

սա ալ փորը դպցուց գետնին :

— Ճան, կարմիր ձի, մինչ ե՞րբ իրաւ

կը հասցնես զիս Դաւթի կռուին :
 — Մէկ ժամուան մէջ, կարմիրն ըսաւ,
 կը հասցընեմ Դաւթի կռուին :
 — Լեղի՛ դառնա՛յ, սև մահ ու ցաւ,
 ինչ որ տո՛ւի քեզ, — աղն ու գարին :
 Կարգը եկաւ, սևին հասաւ.
 գետին չը դրաւ փորը՝ սև ձին :
 — Է՛յ, ջա՛ն Սևուկ, մինչ ե՞րբ, ըսաւ,
 կը հասցընես Դաւթի կռուին :
 — Եթէ ամուր՝ մէջքիս մընաս,
 ոտքըդ դընես ասպանդակին,
 մինչև մէկալ ոտքիդ շարժ տաս,
 կը հասցընեմ, ըսաւ սև ձին :

ԻԲ

Սև ձին քաշեց Ձէնով Օհան,
 ձախը դըրաւ ասպանդակին,
 աջն ալ մինչև շարժեց վրրան՝
 ելաւ Սասմայ սարի գլխին :
 Տեսաւ Դաւթի նրժոյգն անտէր
 սարերն ինկած խրրխրնջալով,
 վարն ալ՝ Մըսրայ հօրքը չոքած,
 ինչպէս անծիր ծըփուն մէկ ծով :
 Եօթը գոմշի կաշի հագաւ,
 որպէս զի ինք անխոց մընայ.
 ամպի նըման՝ Օհան ելաւ
 գոռաց սարի վերէն Սասմայ :
 — Դաւիթ, գոռաց, ո՞րտեղ ես, ո՞ր :
 յիշէ՛ խաչը քու աջ թևի,
 տո՛ւր անունը սուրբ Տիրամօր,
 դո՛ւրս ել աշխարհ, լոյսն արևի՛... :
 Ձայնն ահագոռ, որ կը սարսէ,

լըսեց Դաւիթն հորին խորէն.
 — Հայ-հայ, ըսաւ, հօրեղբայրս է,
 ինձ կը գողայ Սասմայ սարէն :
 Ո՛վ Մարութայ Աստուածածին,
 դօրաւոր խաչ պատարագին,
 ձե՛զ կը կանչեմ, հասէ՛ք Դաւթին...
 Կանչեց, տեղէն ելաւ ոտքի.
 այնպէս զարկաւ ջաղացքարին,
 որ քարն եղաւ հազար կըտոր,
 կըտորները երկինք թըռան,
 եւ կը թըռին մինչև այսօր :
 Նորէն ահեղ կանգնեցաւ վեր.
 վախը առաւ դև Մելիքին.
 — Դաւիթ եղբայր, հոս եկուր դեռ,
 սեղան նստինք, խօսինք կարգին... :
 — Ա՛լ չեմ նստիր ես քու հացիդ,
 ո՛վ տըմարդի, վախկոտ ու նենգ.
 շո՛ւտ դէնքըդ ա՛ռ նստէ քու ձիդ,
 ե՛լ ասպարէզ, կըռիւ ընենք :
 — Կըռիւ ընե՛նք, ըսաւ Մելիք,
 առաջին զարկն ի՛մս է միայն :
 — Քո՛ւկդ է, դէ՛, զա՛րկ, կանչեց Դաւիթ,
 գընաց կեցաւ դաշտին վրրան :
 Շուտ կանգնեցաւ Մըսրայ Մելիք,
 իր գունդն առաւ, հեծաւ իր ձին,
 քըշեց, գընաց Տիարպէքիւր,
 ու այնտեղէն եկաւ կրկին :
 Կը կշռէր լիզը երեք հազար
 հսկայական իր մըկունդը.
 եկաւ, զարկաւ փոշեպարար,
 ու երերաց երկրագունդը :
 Երկիր փրլաւ կամ շարժ եղաւ,
 ըսին մարդիկը շատ տեղեր :

— Չէ՛, ըսին, լոկ արեան ծարաւ
հսկաներն են իրար բաղխեր :
Մեռաւ Դաւիթ այս մէկ զարկէն,
ըսաւ Մելիք իր բանակին :
— Կենդանի՛ եմ, ամպի տակէն
գողաց Դաւիթ Մսրայ Մելքին :
— Հայ-հայ, մօտիկ տեղէն եկայ,
տե՛ս, ո՛րտեղէն հիմա կուգամ .
ու կանգնեցաւ, ելաւ հսկան ,
իւր ձին հեծաւ երկրորդ անգամ :
Երկրորդ անգամ Հալէպ քըշեց
ու արձակեց ձին Հալէպէն .
տեղատարափ, բուք ելաւ մեծ,
արար-աշխարհ գողաց թափէն :
Եկաւ զարկաւ, զարկին ձայնէն
մօտի մարդիկ համակ խուլցան :
— Գընայ Դաւիթ Սասմայ տունէն,
գուժեց գողոյ Մսրայ արքան :
— Կենդանի՛ եմ, կանչեց Դաւիթ,
դէ՛, անգամ ս'ալ, կարգն ինձ հասաւ :
— Հայ-հայ, մօտիկ տեղէն եկայ .
կանչեց Մելիք ու կանգնեցաւ :
Երրորդ անգամ հեծաւ իւր ձին,
գընաց մինչև հողը Մսրայ,
ու այն տեղէն, գունդը՝ ձեռքին,
քըշեց եկաւ Դաւթի վրայ :
Եկաւ զարկաւ բոլոր ուժով,
ծանրը զարկով հսկայական,
փոշին ելաւ Սասմայ դաշտէն,
ծածկեց երեսն արեգական :
Երեք գիշեր ու երեք օր
փոշին ելաւ ամպի նրման,
երեք գիշեր ու երեք օր
բօթը տըւին Դաւթի մահուան :
Երբ որ անցաւ երեք օրը,

ամպանրման փոշին ծոց՝
որպէս մշոտ Գրգուռ սարը՝
վեր կանգնեցաւ Դաւիթ անխոց :
— Կարգն որո՞ւնն է, Մելի՛ք, ըսաւ :
Սարսափ պատեց գող Մելիքին .
մահուան դողով սիրտը փրլաւ,
խրոովեցաւ գողոյ հոգին :
Գընաց խորունկ հոր մը փորեց,
իջաւ, մըտաւ վիհն այն խաւար,
քառասուն կաշի վրան քաշեց
ու քառասուն ջաղացքի քար :
Մըռնչելով ելաւ տեղէն
այն Առիւծի առիւծ որդին ,
իւր ձին հեծաւ ու փոթորկեց .
շաղոց շեղբը թուր-կայծակին :
Յառաջ վագեց մագերն արձակ
ջատուկ պառու մայրը Մելքի .
— Դաւիթ, մագերս ա՛ռ ոտքիդ տակ ,
այդ մէկ զարկը բաշխէ՛ ինծի :
Երկրորդ անգամ թուրը քաշեց ,
Այս անգամ ալ եկաւ քոյրը .
— Դաւիթ, եթէ կ'ուզես , կանչեց ,
իմ սրտիս զա՛րկ երկրորդ թուրը . . .
Վերջին զարկի ժամը հասաւ ,
եկաւ Դաւիթ երրորդ անգամ ,
— Այս մէկ զարկն ու Աստուած , ըսաւ ,
մարդ չը մօտի , պէտք է որ տա՛մ :
Ըսաւ, եկաւ ու փոթորկեց ,
թրուաւ , ցոլաց Դաւթի ձին հուր ,
ձին փոթորկեց , փայլատակեց
ու զարկաւ իւր կայծակէ թուր :
Անցաւ քառասուն գոմշի կաշին ,
անցաւ քառասուն քարերէն՝ ցած ,
մէջքէն կտրեց ժանտ հրէշին ,
եօթը գազ ալ անդին գընաց :

— Կենդանի եմ, անգամ մըն ալ,
 զոռաց Մելիք հորին տակէն:
 Դաւիթ լսեց, շա՛տ զարմացաւ
 իր զարկէն, իր թուր-կայծակէն...
 Մելիք, թոթուէ ինքզինքդ, ըսաւ:
 Եւ Մելիքը թոթուընցաւ,
 մէջքէն եղաւ երկու կտոր,
 մահը տարաւ օրը անոր:
 Այս որ տեսաւ Մըսրայբանակ,
 ջուր կտրեցաւ ահ ու վախէն.
 Դաւիթ կանչեց.— Ա՛յ մի՛ վախնաք,
 ականջ դըրէք դուք ինձ մօտէն:
 Դուք հողագործ մարդիկ, ըսաւ,
 զուրկ ու քաղցած, մերկ, անոքիկ,
 հազար ու մէկ կըրակ ու ցաւ,
 հազար ու մէկ հոգեր ունիք:
 Ի՞նչ էք առեր նետ ու աղեղ,
 եկեր թափել օտար դաշտեր.
 Հէ՞ որ մենք ալ ունինք տուն տեղ,
 մենք ալ ունինք մանուկ ու ծեր...:
 Չանձրացե՞ր էք խաղաղ ու հաշտ
 հողագործի օր ու կեանքէն,
 թէ զրդուեր էք ձեր հանդ ու դաշտ,
 ձեր հունձ ու փունջ վարուցանքէն...
 Դարձէք ձեր եկած ճամբայով
 ձեր հայրենի հողը Մըսրայ.
 Բայց թէ հեղ մ'ալ գէնքով, զօռով
 յարձակիք մեր երկրին վրայ,
 հորերու մէջ՝ քառսուն գաղ խոր,
 թէ ջաղացքի քարերու տակ
 ըլլաք, ձեր գէմ, ինչպէս այսօր,
 կ'ելլեն Դաւիթ և թուր-կայծակ:
 Այն ժամանակ, ո՞վ կը լինի,
 — Աստուած գիտէ— միա՛կ զղջացող.
 մե՞նք որ կ'ելլենք ահեղ մարտի,
 թէ դուք որ մեկ որեք թափախ:

ԱՅՍ ԷԶԸ
 ՅԱՏԿԱՅՈՒԱԾ Է
 ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆՑ

„Մ Ա Ս Ի Ս“

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՍԿԱՆ ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ԼԷՅ 500,000

Պուրբէշ, B-dul Maria, Nr. 8

Ընկերութիւնս ամէն ամսու 15-ին և 30-ին հրապարակ կը հանէ մէկ մէկ գիրք 32 էջէ բաղկացեալ:

1. ՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

Թիւ 1 գրքոյկը՝ Տէրն ու ծառան եւ ուրիշ պատմութիւններ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ԵՆ

- Քէֆ ընողին քէֆ չի պակսիր
- Մըջիւնները
- Տորք Անգեղ
- Ասիւծի Տղան
- Արեգնազան
- Ռէյնիկէ Աղուէսը
- Գրիմ եղբայրներու հէքեաթները ևն, ևն.

ՔԱՂՈՒԱԾՆԵՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԳՐԷՆ

Յօդ. 7. — Հրատարակել հայ տղոց և պատանիներու համար հայերէն դասագրքեր, գրական գործեր և հանդէսներ. տարածել հայ հասարակութեան խաւերուն մէջ արեւմտեան մշակոյթը, ինչպէս նաև ծանօթացնել օտարներուն հայ մշակոյթը:

Հաստատել յատուկ մրցանակ՝ ընկերութեան շահին մէկ մասովը, բաշակելովու համար արժէքաւոր գրական գործերը:

Տպարան „Ասթորիա“

București, Tipografia „ASTORIA” Pictor Luchian No. 14